

A Salvador Esquiv.

El sepulcre per a Salvador Espriu
de Josep Giner i Olcina, a
Arenys de Mar.

El treball, tal com es llura a
la Biblioteca de l'ETSAV, consta
d'un text que recull l'exposició
pública que l'autor en va fer
a l'Escola el dia set de juliol
de mil nou-cents vintanta tres, i
els dibuixos originals següents:

1. Planta 1:500. Alçat 1:500.
2. Alçat 1:200. Planta 1:5000.
3. Perspectiva des de davant del
cementiri.
4. Secció 1:200.
5. Perspectiva des del replà de la
rampa
6. Axonometria del frontal sud,
1:50.
7. Axonometria del frontal nord,
1:50.
8. Perspectiva des de la rampa.
9. Planta 1:50.
10. Perspectiva des de la plataforma.
11. Perspectiva des del camí de ronda
inferior
12. Definició geomètrica de la
volta de fixació 1:20.
13. Planta zenital 1:50.
14. Secció 1:15.
15. Perspectiva des de l'interior
de la volta de fixació.
16. Relleus del mur 1:20.

17. Volta de reforç 1:20.
 18. Mur de gravetat, escala, reixa,
 paviment de la rosa dels vents
 1:20 i 1:5.
 A. Geometria 1:20.

El text que segueix fa referència en
 alguns dibuixos, i en el mateix
 orde en què apareixen a la llista.
 Els números que l'ordenen són
 també els de la llista.

1.2.3. Consideracions primeres i temes que s'obren.

a. El sepulcre, en centrar-se en una
 personalitat com la d'Espriu, podria
 emprar la seva obra com a font
 de suggeriments. El projecte no
 pretén, però, d'il·lustrar Espriu,
 de convertir-se en transcripció fidel
 d'una hipotètica arquitectura
 espriana. Hi ha una distanciació
 voluta entre el projecte i la
 literatura d'Espriu. I en tot cas,
 les relacions s'establiran sempre
 a partir d'una lectura personal
 que pretén de continuar essent
 personal.

b. El sepulcre és fora del cementiri,
 i davant d'ell, perquè és aquí
 on es troben els grans elements,
 els immensos, el cel i el mar,
 ans que vol relacionar-se. Podria
 buscar-se aquesta voluntat de

relacionar-se amb aquests elements en una lectura d'Espriu que veuria la mort com a l'incomprensible definitiu, enfrontat a la menudesa del petit món perfectament comprensible. L'establiment d'una determinada relació amb el cel i el mar és el programa del projecte.

c. Les exigències que el petit món exercirà sobre el solar triat són molt escasses. Els dos únics elements presents són el cementiri i el camí d'accés des del poble. Ni l'un precisa un gran espai-plaça davant d'ell ni l'altre demana res més que continuïtat al llarg del solar triat. L'operació pot plantejar-se i es planteja d'acord amb una lògica totalment pròpia, particular. Caldrà respectar, això sí, la continuïtat visual del pas central del cementiri.

d. La relació amb el cel i el mar, amb els grans elements, s'establirà només de dia. La nit és quelcom de radicalment divers del dia. Si de dia el projecte es planteja com al lloc de la relació amb la immensitat de l'incomprensible, de nit el projecte esdevindrà el lloc d'una total solitud, el lloc de la fosca, de la desolació.

e. La dualitat, en el punt

anterior dualitat dia - nit, es reproduirà a tots els nivells del projecte. La idea dels contraris i de la unió de contraris present en Espriu és una bella idea que es parla ja de diferents nivells de comprensió de la realitat, de les seves parcialitats i les seves integritats, que inventirà tot el projecte des de les seves primeres opcions fins al desenvolupament de la seva iconografia. Sense clar que el paper de la nova interpretació de la literatura es prou en l'establiment d'aquesta iconografia és de la més alta importància.

f. El que aquesta explicació del projecte acabat, no se com s'ha fet el projecte i els passos que s'han seguit, preten, és de mostrar com aquestes qüestions (relació amb el mar i el cel, operació amb una lògica completament pròpia, consideracions sobre les diferències entre la nit i el dia, iconografia i programa iconològic i establiment i síntesi de contraris com a procediment operatiu a tots els nivells) es materialitzen en un arquitectura.

4.5. La primera materialització del programa. La relació únicament amb el cel i el mar, es fa a través de l'establiment d'un rebaix a set metres de la façana del Cementiri que permeti el pas del camí, un rebaix de quatre metres que es porta horitzontalment fins al límit de la muntanya, allí on comença de baixar ja amb un pendent molt pronunciat cap a la carretera i el mar. És a dir, el projecte, a partir d'aquest moment, consistirà en dues coses: la realització d'una estructura que permeti de contenir les terres i facilitar l'accés a la plataforma inferior, i la definició d'aquesta plataforma inferior, el lloc de la relació amb el context desitjat, amb els seus elements, on hi haurà el lloc concret del mort. L'opció del mur de contenció desitja ja del tot la no relació del projecte amb el petit mur del cementiri. En canvi, al davant, la plataforma tindrà el problema addicional de la presència d'un entorn immediat, sobre la carretera i la via del tren, d'un context d'instal·lacions ferroviàries i industrials radicalment divers del desitjat:

l'establiment del seu límit hauria de tenir cura d'eliminar aquest context, de fer-lo desaparèixer del projecte.

El que s'ha explicat aquí és quina és la primera opció per fer material la relació únicament amb el cel i el mar, l'opció d'un mur-plataforma, i s'han assenyalat alguns problemes que caldrà resoldre. El següent pas és la descripció del primer d'aquests elements: el mur de contenció.

6.7.8. El mur concentra mitjançant les seves arcuacions en davant els esforços del terreny en uns punts determinats. En cada un d'aquests punts, les voltes són engresonades pels esforços horitzontals de dues roves voltes (d'arc i davant voltes de fixació), l'acció de les quals es veu reforçada pel pes suplementari proporcionat per uns roves voltes molt resaixades que se superposen a les de fixació. Aquest sistema estructural és perforat, en el cas de les voltes de fixació, per uns arcs sobre la seva superfície, i el pla superior de l'arcada de

reforç es fa accessible mitjançant dues cotes escales.

A banda i banda de la part del mur que funciona, si més no compositivament. Segons la lògica descrita, el camí que s'ha obert en el mur, perforant les voltes de fixació, tota continuïtat en una escala i una rampa que se situen sobre un mur de gravat que completa el sistema de reforç. Aquesta escala i aquesta rampa, en arribar al punt més alt del seu desenvolupament, poden passar a la part superior de les arcades de reforç a través de les escales, de manera que el mur esdevé un mur caminat i completament caminat, una realitat en ell mateix que té una lògica ben independent del que passi a banda i banda, sigui a la plataforma o sigui al petit mur que s'ha reparat. És possible d'entrar en aquesta lògica pel dos punts de del mur exterior, que fan possible l'accés al projecte.

És clar que aquesta lògica tancada dona unes possibilitats de relació molt diverses amb cada una de les

dues bandes, amb el petit mur i amb la plataforma i el gran mur. En qualsevol cas, el mur és una realitat integral.

9. 10. 11. 12. La materialització concreta de la volta de terminació dels esforços del terreny inclou la conversió de l'extradós del mur de contenció en una superfície plana mitjançant la introducció d'una nova volta, molt ressaltada entre cada una de les dues voltes principals. Aquesta nova volta descarrega sobre una pedra de la volta principal que limita l'espatlla d'aquesta volta principal, de dimensions superiors a la de les dovelles normals, perquè també adueix sobre ella les accions que venen de la part central de la volta principal, la clau, les contraclaus i les dovelles següents. Des d'aquest punt, la volta principal continua cap al punt de fixació a través dels ronyons, i abans d'arribar-hi les dues voltes que actuen sobre cada un dels punts de fixació es troben i descarregen en un sol salmer, a continuació del qual hi ha l'última pedra, que entra com una dovella entre les voltes de fixació.

El caràcter de camurat i la integritat del mur es reforça en planta baixa amb la sola pavimentació de la superfície que fa camurat, precisament, el mur, amb la definició clara dels límits d'aquest mur en aquest aspecte. La característica de camí tancat sobre ell mateix és atorgada també pel motiu del paviment, que s'entrecreua i que reapareix en el paviment superior.

Sobre aquests dibuixos és explicable també, amb l'ajut de les perspectives, l'arquitectonització de la plataforma i la definició del seu límit. La plataforma és l'espai obert als seus elements, realitat diferenciada del mur, on calia resoldre el problema de l'eliminació de l'entorn davant immediat. El procediment triat ha estat la clara definició d'un mur baix, el rebaix a partir d'aquest mur i la formació d'un camí de ronda, i el tancament d'aquest camí per l'altra banda amb una bardissa vegetal que es talla i es civilitza com a element que forma part també d'aquella projecte artificial de què abans es parlava. Aquest dispositiu permet d'eliminar la visió immediata de les edificacions de baix i d'obrir el projecte al context que

sempre ha buscat. El comú endent
consistent a ferir de l'artificialitat
facis de la bordissa, en commemoració
amb el mur, i l'establiment en
ell de dotze entàtles, una en
cada una de les fornícules vegetals
que s'obren davant de les del
muret.

En aquesta plataforma és on hi ha
el lloc concret del mort. Aquest
lloc és marcat únicament per
un paviment, el paviment del
sol i de la lluna. Espriu serà
enterrat al centre del cercle
definit per la lluna, però no hi
haurà cap signe en la vertical
del lloc exacte del mort. Aquí,
només la terra.

L'explicació de la materialització
concreta del mur de conlució
continua amb la volta de fixació.
Aquesta explicació s'orienta ara
a explicar un dels temes que abans,
en començar l'explicació, he
obert: el del projecte en la
rit. En tot cas, cal de
primer explicar amb exactitud la
configuració de l'arcada de
fixació.

Com en el cas de l'arcada en
planta, la inferior d'alçada és definida
per un carpanell de tres centres

lleugerament peraltat, sobre el qual s'obre la perforació amb l'ajut d'una volta auxiliar: es busca la intersecció de totes dues voltes i s'elimina després la volta auxiliar. Queda definida així una superfície d'entrada només contínua en la part superior, la més propera a la línia de vertex.

13. 17. Per sobre d'aquesta volta, i de volta a volta se situa una nova volta, de direcció circular, molt rebornada, que necessitarà fixants i que és definida exactament amb alguns punts detallats, al plànol 17. Aquest conjunt dona una superfície d'entrada formada, en primer pla, i cobrint els fragments del coní oberts al xipre i a la plataforma, a banda i banda, per la part de l'entrada de la volta de fixació no eliminada, i entre cada una d'elles, en segon pla, la superfície d'entrada d'aquesta volta de reforç, sobre un fragment del coní tancat a totes dues bandes.

En la nit del projecte, quan la força de la immensitat del mar i la claredat del cel han desaparegut, quan la immensitat ha canviat radicalment de naturalesa, el projecte encende el lluc solitari, molt excessament il·luminat, i encara

amb una llum que ve d'enllaç, que no se centra en res de concret, una llum que no es veu, que es reflecteix des de la superfície més allunyada del projecte: l'entrada de la volta superior.

14.15.18. D'aquesta superfície es d'on vindrà la llum, dues vegades indirecta. En l'origen, el focus il·luminarà, sense que se'l pugui veure directament, una placa d'alumini. Es farà cura que no il·lumini la paret mitjançant la seva partalta, i des d'aquesta placa d'alumini la llum es reflectirà cap a gran part de la superfície de l'entrada, des d'on baurà cap al paviment, ja amb una força escassa. La visió és diversa de la de dia, però el projecte de nit continua mantenint dues realitats diferenciades, la del mur i la de la plataforma.

El mateix procediment que s'ha emprat per aixecar la placa d'alumini i ocultar el focus d'origen de la llum, l'establiment d'un tall, la mitjancanya (la motllura concava de secció semicircular) i la coronació amb una nova plataforma és el que s'ha emprat per resoldre la clau de l'arc i el disseny del frontal de la cadireta atiantada. En aquest cas

teix novell en patria parlar del disseny quart de bocell - mig bocell - o pseudo-mig bocell - que serveix per resoldre la base dels murs i de l'arcada, i la petita base de les estàtues. Aquest procediment permet de dissenyar les impermeabilitzacions del mur i eliminar les capil·laritats; aquesta és la preocupació llegible també en el plànol 18, que detalla diversos aspectes del projecte, vist que l'anglès més important, i de molt, de la deterioració de les pedres, s'elimina si no es permeten les infiltracions capil·lars.

16.9. L'explicació condon amb la lectura iconogràfica i iconològica del projecte. Iconografia i program iconològic surten d'una lectura d'Espic pròpia, i és difícil de desfer la lectura distanciada de personat propi. La iconografia s'articula, con tot, en el projecte, en la dualitat, i se superposa a la dualitat del mur i de la plataforma. En aquest novell, el mur que omira perpetuament sobre ell mateix suportarà les imatges del món i de la vida. La plataforma, les de la mort. En el conjunt del mur el món apareix ordenat o desordenat, comprès o intel·ligible. En 16, en l'un cas la base iconogràfica

En la primera meitat del llibre 'Final del laberint', i en l'altre l'element principal utilitza el quadrat a què Espriu fa referència en el llibre 'Per al llibre de Salms d'aquests vells cecs'. En l'un cas, la vida com a persecució incomprendible, en l'altre la història d'una humanitat grata per Déu, més cec que tots els humans, que s'adrecen al fracàs definitiu.

El desenvolupament iconogràfic del mur es completa amb els paviments dels ekstons, amb la comprensió d'un món ordenat, a través del sepell de Salomó, que revneix els elements dels quatre elements, i a través de la rosa dels vents que orienta el món. Sobre tot el desenvolupament del mur, el paviment recull com a tema la base que ha permès de traçar la rosa dels vents, l'estel de base heptagonal.

En el límit de la plataforma, donant-li la volta, dos elements repetits: el rellotge de sol, que en cada cas marca una sola hora, distinta de les altres tret de les dels dors de davant del sol i de la lluna, que marquen la malissa, i l'escultura figurativa de la mort, ja en el límit del projecte. en cada cas dotada d'un atribut

diferent, tret de les dues estàtues
centrals, idèntiques.

Al centre de la plataforma, el sol i la
lluna, els dos cossos reunits
en un sol motiu, el paviment que
marca el lloc del mort, al centre
de la lluna, voltat pel cercle dels
astòcels, la planta de l'Hades.
I el sol, que recull el disseny
que es desenvolupa en el mur,
l'entel de base heptagonal.

19. Dualitat, fins ara. El mur
i la plataforma, la vida i la mort.
Caldria entendre que entès de tot
això hi ha una unitat formativa
per al projecte. La lectura atenta
de la planta geomètrica pot
mostrar moltes qüestions
concretes del disseny del projecte
en les quals s'ha posat molta
cua. Però el que assenyalaré
aquí és en quin nivell es
parleja la comprensió de la
globalitat del projecte amb
l'ús de la geometria. El traçat
de tot el projecte depèn de
dos punts, el centre de la lluna
i el centre del sol. Per referència
en aquests dos punts s'ordena
tot ell. La distància que fa
més llarga la rampa que l'escala,
la que dona més desenvolupament
en una de les escales que

baixen al límit de ronda que no pas a l'altra, la que resulta de comparar les distàncies al centre de la lluna de cada un dels punts de l'extrem del mur, és la mateixa que separa el centre de la lluna del centre del sol. En rigor, i d'això n'hi ha marques a nivell sensible (els dos relleus de sol que marquen la mateixa hora, la dues estàtues indiquen) la geometria del projecte no depèn de dos punts, sinó d'un de sol: el centre de la lluna.

El centre del sol en depèn, i si la distància que el separa del centre de la lluna desapareix, si un poder mental podés veure el projecte de manera que tots dos punts coincidissin sobre el centre de la lluna, el projecte seria completament simètric, únic. És evident que no ho és pas al nivell de la percepció concreta del projecte que aquesta comprensió de la unitat pot operar. Però crec que és evident també que, si que opera en algun nivell del pensament, i que en aquest nivell del pensament el plantejament és ple de significació.

I encara, en això, cal afegir-hi la clarificació - o l'aplicació - del programa iconològic del

projecte que s'obté en pensar-lo,
així, en la seva unitat. Aquesta
total simetria s'ha obtingut quan
s'han superposat en un punt el buit
total del mort - sobre d'ell no
ni ha cap signe visible, només el
volta el cercle dels asfòdels, i el
cercle, que no s'entén sense el seu
centre, exclou alhora el seu centre
ni que no cap altre punt - i el
clarament definit, material, centre
del sol, el paviment del qual
es monta a partir dels mateixos
criteris geomètrics emprats en el
mur de la vida: el programa iconològic
és aquí una frase: res no s'entén
fins que no es comprèn que la
vida i la mort no són dues realitats
separades, sinó quelcom de
fonamentalment únic: la vida no va
sinó cap a la mort.

Això va tancar l'exposició pública
del projecte.

Terrassa, dinet de plisat de mil
nou-cents vuitanta - tres.

JOSEP GINER